

Romuald Jończy

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Diana Rokita-Poskart

Politechnika Opolska

ZMIANY W ZAKRESIE ZATRUDNIENIA W POLSCE I ZA GRANICĄ LUDNOŚCI AUTOCHTONICZNEJ WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO W OKRESIE 2004-2010

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie zmian, jakie dokonały się w okresie 2004-2010 w zakresie zatrudnienia za granicą oraz w Polsce w grupie śląskiej ludności autochtonicznej województwa opolskiego. Zmiany te są na tyle interesujące dla sfery rynku pracy, że przedmiotowa grupa ludności posiada już od dwudziestu lat – jako jedyna stosunkowo liczna grupa ludności w Polsce – swobodę zatrudnienia w Unii Europejskiej. Wynika to z możliwości potwierdzenia przez tę grupę (jako ludność niemieckiego pochodzenia) niemieckiego obywatelstwa, którego w myśl prawa niemieckiego nigdy nie utraciła. Nowelizacja przepisów w prawie niemieckim w 1993 r. pozwala tej grupie – Ślązacom autochtonom pochodzącym z terenów państwa niemieckiego z 1937 r. – na uzyskanie paszportów niemieckich bez konieczności opuszczania Polski¹. Upraszczając można powiedzieć, że grupa ta, licząca na Opolszczyźnie ok 200-250 tys. osób, uzyskała już na długo przed wejściem Polski do UE możliwość swobody wyboru zamieszkania i zatrudnienia w układzie Polska-Unia Europejska, co poskutkowało przyhamowaniem emigracji stałej, mającej do 1992 r. charakter masowy,

---

¹ Wcześniej możliwość potwierdzenia/uznania niemieckiego obywatelstwa wiązała się dla osób z przedwojennych terenów Niemiec z koniecznością przesiedlenia na obecne terytorium państwa niemieckiego.

i jednocześnie rozwojem zagranicznej emigracji zarobkowej już w latach 90. XX w. W nowych warunkach wyrażających się swobodą wyjazdu i możliwością pracy w Niemczech (i reszcie państw Unii), przy jednoczesnym upadku bloku wschodniego i rozpoczęciu reform w Polsce, bardziej opłacało się pozostać w Polsce i korzystać ze statusu osoby z podwójnym obywatelstwem niż wyjeżdżać za granicę na stałe. Migracja zarobkowa Ślązaków z podwójnym obywatelstwem rozwinęła się zatem w pełni jeszcze przed akcesją Polski do UE i jej zmiany w okresie 2004-2010 nie miały związku z pojawieniem się od 2004 r. nowych możliwości zatrudnienia obywateli polskich za granicą. W rezultacie zmiany w skali i strukturze zatrudnienia za granicą wynikały jedynie z uwarunkowań ekonomiczno-społecznych, zwłaszcza zaś zmian w zakresie opłacalności migracji oraz sytuacji na rynkach pracy w Polsce i za granicą, w tym kryzysu z 2008 r., nie zaś z akcesyjnych zmian formalno-prawnych. Dlatego też przed zestawieniem danych dotyczących zatrudnienia dwupaszportowców w układzie Polska-zagranica można było się spodziewać innych tendencji niż w grupie reszty mieszkańców Opolszczyzny i Polski, dla których dopiero wraz z 2004 r. otworzył się europejski rynek pracy².

1. Metodyka badań

Przeanalizowanie zmian w zakresie zatrudnienia w Polsce i za granicą wśród ludności autochtonicznej w okresie 2004-2010 było możliwe dzięki prowadzonym przez autorów już od pewnego czasu badaniom na terenie województwa opolskiego. W 2004 r. oraz w 2006 r. współautor opracowania przeprowadził zakrojone na dużą skalę badania³ obejmujące swym zasięgiem kilkadziesiąt miejscowości wiejskich województwa opolskiego, w których szczegółowo przeanalizował sytuacje w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą mieszkańców, wyodrębniając przy tym ludność autochtoniczną badanych miejscowości. Na podstawie wyników badań z 2006 r. dokonano doboru kilkunastu wsi wojewódz-

---

² Szeroko na ten temat traktują zwłaszcza prace: R. Jończy: *Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego*. Opole 2002; Idem: *Migracje z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*. Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010.

³ Wyniki tych badań zawierają m.in. prace: R. Jończy: *Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy)*. Instytut Śląski, Opole 2006 – zawierająca wyniki badań z końca 2004 r.; Idem: *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*. Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010 – zawierająca wyniki badań z końca 2006 r.

stwa opolskiego dobrze odzwierciedlających, w zakresie kluczowych cech społeczno-demograficznych, ludność wiejską województwa. Populację tych wsi autorzy przebadali następnie na koniec lat 2008⁴ i 2010⁵ za pomocą identycznej metody badawczej⁶, co umożliwiło analizę zmian w zatrudnieniu w kraju i zagranicą w całym okresie 2004-2010.

W tych ponawianych w cyklu dwuletnim badaniach wykorzystywano wiedzę środowiskową zamieszkujących poszczególne miejscowości osób-autorytetów lokalnych i na jej podstawie dokonywano ustaleń co do formy i miejsca (kraj/zagranica) zatrudnienia wszystkich mieszkańców w wieku produkcyjnym, z uwzględnieniem ich wieku, płci i obywatelstwa⁷. Podstawowym instrumentem badawczym był kwestionariusz, w którym wszystkich mieszkańców badanych wsi przyporządkowywano do wyszczególnionych grup-form zatrudnienia w kraju i za granicą, uwzględniając też takie cechy badanych, jak pochodzenie-obywatelstwo, wiek oraz płeć. Kwestionariusz badawczy wyszczególniał następujące formy zatrudnienia:

- pracujący stale i wyłącznie w Polsce,
- pracujący stale i wyłącznie za granicą,
- pracujący stale w Polsce oraz okresowo za granicą,
- pracujący okresowo za granicą, niepracujący w Polsce stale,
- pracujący okresowo wyłącznie w Polsce,
- uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo wyłącznie za granicą,
- uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo za granicą i w Polsce,
- uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo wyłącznie w Polsce,
- uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) niepracujący;
- niepracujący (pozostali).

⁴ Wyniki tych badań zawiera m.in. praca: Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje. Red. R. Jończy, D. Rokita. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009.

⁵ Wyniki tych badań zawiera m.in. praca: R. Jończy: Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011.

⁶ Złożoność tej metody opracowanej i modyfikowanej przez R. Jończygo od 2001 r. wyklucza jej szerszą prezentację w ramach tego artykułu. Jej szerszy opis zawiera m.in. praca R. Jończy: Migracje z obszarów wiejskich..., op. cit., rozdział III.

⁷ Szeroką prezentację zastosowanej metody badań zawiera praca R. Jończy: Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich..., op. cit., rozdział III.

Jak już wspomniano, prezentowane dane będą dotyczyć jedynie tej części badanych, w stosunku do których ustalono cechę autochtoniczności (czyli w domyśle podwójne obywatelstwo lub możliwość jego potwierdzenia/uzyskania). Należy ponadto dodać, że badana w poszczególnych latach populacja ludności badanych wsi, jak również zamieszkująca je populacja autochtonów, oscylując wokół 2500-2600 osób, nie była identyczna. Wynikało to ze zmian demograficznych, zwłaszcza z migracji stałych, zgonów i starzenia się ludności, co sprawiło, że w poszczególnych latach zmieniała się nie tylko liczba mieszkańców i liczba autochtonów, ale również liczba osób stanowiących określone grupy płci i wieku. Biorąc to pod uwagę i chcąc ułatwić czytelnikom percepcję zachodzących zmian, zdecydowano się na porównanie jedynie udziałów procentowych ludności autochtonicznej posiadającej określone cechy (forma zatrudnienia, płeć, wiek), rezygnując z prezentacji liczbowej, gdyż mogłaby ona wprowadzać w błąd⁸ i w związku z tym komplikowałaby interpretację wyników.

Przedstawiony materiał zawiera dwa zasadnicze elementy. W pierwszej kolejności w artykule zaprezentowano zmiany w zakresie udziałów zatrudnienia w kraju i za granicą oraz niepracujących w całej populacji ludności autochtonicznej w latach 2004, 2006, 2008 i 2010, następnie ukazano zmiany w zatrudnieniu z podziałem na płeć oraz wiek ludności autochtonicznej, jakie dokonały się w okresie 2004-2010.

2. Zmiany w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą w badanej populacji ludności autochtonicznej w latach 2004-2010

Najważniejszym celem porównania danych z poszczególnych lat było ustalenie zmian, jakie dokonały się w zakresie zatrudnienia w Polsce i za granicą w latach 2004-2010 wśród ludności autochtonicznej. Wykorzystując wyniki badań pochodzące z lat 2004, 2006, 2008 oraz 2010, zmiany te zaprezentowano na wykresie 1.

Największą zmianą, jaka nastąpiła w latach 2004-2010 był znaczący wzrost stałego zatrudnienia autochtonów w Polsce, połączony z jednoczesnym spadkiem stałego zatrudnienia za granicą. Jeśli w 2004 r. wśród badanej populacji

---

⁸ Zmiany liczbowe mogą wskazywać na inne tendencje niż zmiany w zakresie udziałów. Jeśli np. z grupy 10 osób tworzących daną grupę wieku i płci 5 pracowałoby za granicą w 2004 r., a do 2010 r. liczba wzrosła do 6 przy zwiększeniu liczebności całej grupy do 20 osób, to zestawienie danych liczbowych wskazywałoby na wzrost zatrudnienia za granicą, podczas gdy udziałowo nastąpił spadek z 50% na 30%.

ludności autochtonicznej jedynie niecałe 31% podejmowało stałe zatrudnienie w Polsce, to w 2010 r. udział ten wyniósł już aż 50,9%, przy czym największy wzrost stałego zatrudnienia w Polsce wystąpił w okresie 2006-2010. Adekwatnie do tej tendencji, zmiany odwrotne odnotowano w stosunku do stałego zatrudnienia za granicą. Co prawda w latach 2004-2006 odnotowano niewielki wzrost w zakresie tej formy zatrudnienia (choć nie wzrost liczby autochtonów pracujących ogółem za granicą), jednak kolejne lata przyniosły znaczny jego spadek, które w rezultacie w całym analizowanym okresie zmniejszyło się z 26,2% w 2004 r. do 14,8% w 2010 r.

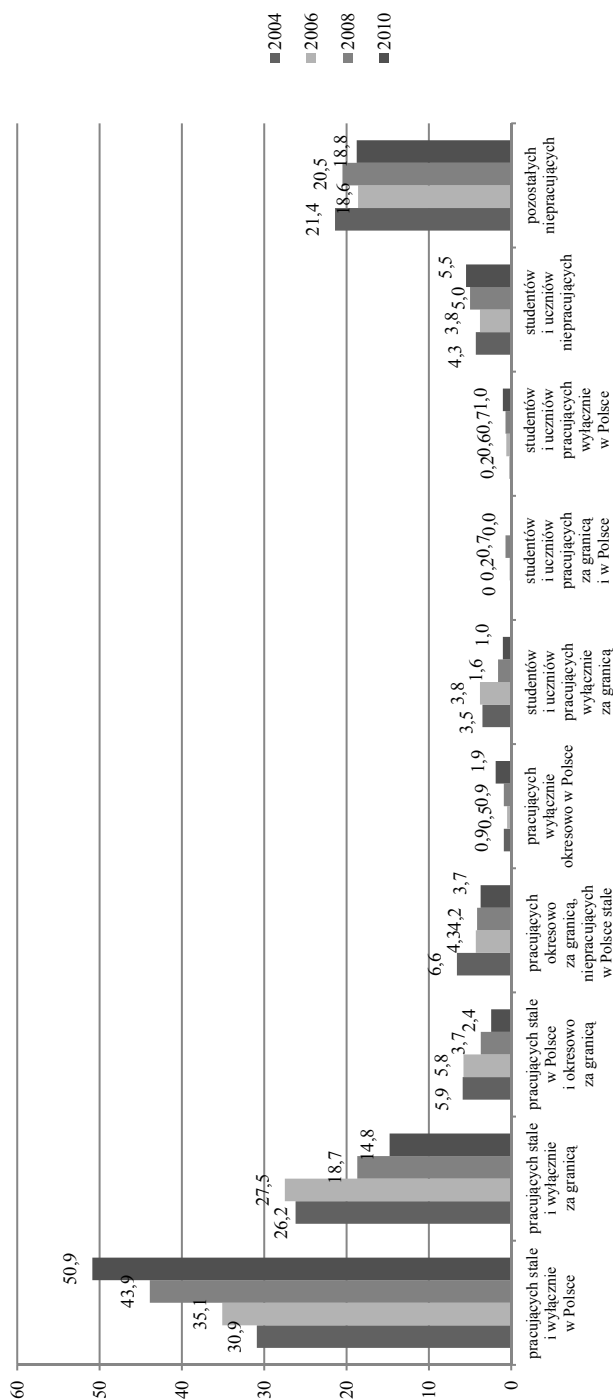
O zmniejszeniu się skali zatrudnienia za granicą wśród ludności posiadającej podwójne obywatelstwo świadczą ponadto dane dotyczące zmian w zakresie kolejnych wyróżnionych w badaniach form zatrudnienia za granicą: pracujących stale w Polsce i jednocześnie dorabiających okresowo za granicą, pracujących jedynie okresowo za granicą oraz o uczniach i studentach pracujących wyłącznie za granicą. Również udziały tych grup migrantów zarobkowych jednoznacznie się zmniejszyły. Jednocześnie wzrosły, choć niezbyt silnie, udziały dwóch grup osób korzystających z okresowego zatrudnienia w Polsce.

Potwierdzeniem mniejszej per saldo skali zatrudnienia za granicą wśród analizowanej ludności zamieszkującej wybrane miejscowości województwa opolskiego jest ponadto wskaźnik zatrudnienia za granicą wśród ogółu pracujących posiadających podwójne obywatelstwo. W 2004 r. w tej grupie ludności wynosił on aż 42,2%, a w 2010 r. już tylko 22%. Oznacza to, że w roku akcesji Polski do UE prawie co druga osoba pracująca posiadająca polskie i niemieckie obywatelstwo korzystała z zatrudnienia za granicą, natomiast sześć lat później czynił to już tylko co piąty spośród pracujących autochtonów.

Zachodziły również zmiany w zakresie udziału osób niepracujących (które nie podejmowały nauki w trybie dziennym). Na przestrzeni lat 2004-2010 występowały wahania udziałów niepracujących. W latach 2004-2006 odnotowano spadek udziału niepracujących, z kolei w 2008 r. ponownie odnotowano wzrost udziału w tej grupie. W 2010 r. nastąpił natomiast ponowny spadek udziałów niepracujących do poziomu z 2006 r.

Wykres 1

Zmiany w zatrudnieniu w Polsce i za granicą ludności autochtonicznej w wieku produkcyjnym w latach 2004-2010 (w %)

Źródło: Na podstawie danych zawartych: R. Jończy: Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy). Instytut Śląski, Opole 2006; Idem: Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne. Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010; Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje. Red. R. Jończy, D. Rokita. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009; Idem: Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011.

Za główną przyczynę ustalonych, bardzo głębokich zmian w sposobach zatrudnienia ludności autochtonicznej należy uznać makroekonomiczne zmiany, które zaszły w 2008 r., zwłaszcza zaś bardzo silny spadek opłacalności pracy za granicą, związany głównie z obniżeniem się kursu złotówki względem euro. Spowodowało to, że w trakcie pierwszego półrocza 2008 r. przeciętne realne zarobki uzyskiwane przez autochtonów zatrudnionych głównie w Niemczech i Holandii obniżyły się o ok. 30%-40%. Dyskomfort migrujących, wynikający z „obniżki” realnego wynagrodzenia, pogłębiły narastające w dobie kryzysu z 2008 r. problemy z utrzymaniem zatrudnienia i zarobków, co dotyczyło zwłaszcza branż produkujących dobra luksusowe podatnych na wahania koniunktury⁹. W rezultacie znaczna część migrujących zrezygnowała z migracji zarobkowej i zdecydowała się – na nierzadko długo już rozważany – powrót do kraju.

3. Zmiany w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą w latach 2004-2010 z podziałem na grupy płci i wieku

Przedstawione wcześniej zmiany w zatrudnieniu w Polsce i za granicą odnosiły się do całej badanej populacji ludności autochtonicznej. Warto jednak przeanalizować zmiany, jakie dokonały się w układzie grup płci i wieku. W tym celu zestawiono dwie poniższe tabele. W tab. 1 zaprezentowano udziały zatrudnienia w Polsce, za granicą oraz udziały niepracujących w badanej populacji w 2004 r., a w tab. 2 dla populacji badanej w 2010 r. Chcąc ułatwić ocenę zmian, w tab. 2 dokonano cieniowania danych w poszczególnych komórkach tabeli – kolorem jasnoszarym zaznaczono te udziały, które zmniejszyły się w okresie od 2004 do 2010 r., a kolorem ciemnoszarym te wartości, które w tym samym okresie się zwiększyły.

Analiza danych zaprezentowanych w poniższych tabelach wskazuje w większości grup płci i wieku na kilka zgodnych tendencji, wskazanych już na wykresie 1 i przejawiających się głównie we wzroście udziałów stałego zatrudnienia w Polsce we wszystkich grupach wieku kobiet i mężczyzn oraz w zmniejszeniu się zatrudnienia za granicą w zakresie prawie wszystkich wyodrębnionych jego form. Niemniej jednak, zwłaszcza w grupach wieku, zmiany te były zróżnicowane. Najbardziej rewolucyjne zmiany w zakresie zatrudnienia w układzie kraj i zagranica dotyczą najmłodszych grup wieku, zwłaszcza zaś najmłodszej wyodrębnionej grupy skupiającej osoby w wieku 18-25 lat, z których znaczna część podejmowała i podejmuje naukę w trybie dziennym. Z porówna-

⁹ Znaczna część pracujących w Niemczech Ślązaków podejmowała i podejmuje pracę w branży motoryzacyjnej – zwłaszcza w fabrykach BMW – i budowlanej.

nia pierwszych kolumn obu tabel wynika ogromna zmiana, wyrażająca się zmniejszeniem zatrudnienia za granicą oraz ogromnym, choć nie całkiem adekwatnym, zwiększeniem zatrudnienia w kraju, a także wzrostem liczby niepracujących. Redukcja zatrudnienia za granicą w okresie 2004-2010 dotyczy zarówno osób pracujących za granicą stale – ich udziały w najmłodszej grupie wieku zmniejszyły się w przypadku mężczyzn z 51,5% na 23,6%, a w przypadku kobiet z 33,5% na 10,2%, jak i osób podejmujących naukę, a korzystających z pracy za granicą jedynie podczas przerw w nauce. Zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet udziały osób korzystających z wakacyjnej pracy za granicą były w 2010 r. trzykrotnie mniejsze niż w 2004 r. Udziały korzystających stale bądź okresowo z pracy w Polsce z kolei bardzo silnie wzrosły (choć nieadekwatnie do zmniejszenia emigracji zarobkowej) zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet około trzykrotnie. Największy przyrost cechował grupę autochtonów uczących się w trybie dziennym w Polsce i korzystających również w Polsce z pracy okresowej. Ich udział w 2004 r. wyniósł jedynie 0,4% mężczyzn i 1,0% kobiet, zaś w 2010 r. było to już 3,2% mężczyzn i 6,0% kobiet. Prawdopodobnie tak duże zmiany w zakresie zatrudnienia za granicą i w Polsce w najmłodszej grupie wieku produkcyjnego wynikają głównie ze spadku opłacalności pracy za granicą. Najmłodszy traktując pracę za granicą albo dorobkowo (pracujący tam stale), albo jako pracę wakacyjną (pozwalającą studentom i uczniom na pewną samodzielność ekonomiczną w czasie reszty roku przeznaczoną na naukę), zaczęli z niej rezygnować w momencie wspomnianego już znacznego spadku opłacalności zatrudnienia za granicą od 2008 r., a także ze względu na nieco większe problemy ze znalezieniem pracy okresowej w czasie kryzysu. Wpłynęło to także na wzrost zainteresowania pracą w kraju, choć wzrost ten wynikał również zapewne z większej niż w przeszłości liczby osób próbujących już w czasie studiów znaleźć swoje miejsce na regionalnym rynku pracy.

Podobnymi względami należy też tłumaczyć odwrócenie, choć nie tak silne, tendencji w kolejnej grupie wieku – 26-35 lat. Spadek opłacalności pracy za granicą spowodował powrót do kraju znacznej części tych osób, zmuszonych poszukać innej recepty na utrzymanie swojego poziomu życia w perspektywie długiego jeszcze okresu do emerytury. Duża część tych reemigrantów zarobkowych, wracających głównie w 2008 r., spowodowała znaczące ożywienie w regionalnej gospodarce, podejmując zarówno działalność gospodarczą i pobudzając koniunkturę¹⁰, jak i zasilając rejestry bezrobotnych.

¹⁰ Zjawisko to wyrażające się pobudzeniem przez migrantów koniunktury na Opolszczyźnie w czasie recesji w 2008 r. autor nazwał efektem otwieranej skarbonki, szerzej: R. Jończy: Migracje z obszarów wiejskich..., op. cit., rozdział 12.

Tabela 1
Ludność autochtoniczna w wieku produkcyjnym badana w 2004 r. wybierająca poszczególne formy zatrudnienia (w %)

	Ludność autochtoniczna w wieku												Ogółem
	18-25 lat		26-35 lat		36-45 lat		46-55 lat		56-64 lat		56-59 lat		
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	
Pracujący stale i wyłącznie w Polsce	7,4	12,0	34,4	45,4	44,8	51,9	38,7	38,8	16,4	1,4	30,9		
Pracujący stale i wyłącznie za granicą	51,6	33,5	48,7	9,3	31,4	5,6	35,3	7,1	6,9	4,1	26,2		
Pracujący stale w Polsce i okresowo za granicą	5,9	1,4	7,9	3,8	11,4	4,6	9,3	5,6	4,3	0,0	5,9		
Pracujący okresowo za granicą, niepracujący w Polsce stale	3,1	3,3	4,2	4,9	3,8	12,0	7,4	12,2	6,0	15,1	6,6		
Pracujący wyłącznie okresowo w Polsce	0,8	0,5	2,1	3,3	0,5	0,9	0,0	0,0	0,9	0,0	0,9		
Studenci i uczniowie pracujący za granicą	12,5	15,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,5		
Studenci i uczniowie pracujący wyłącznie w Polsce	0,4	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2		
Studenci i uczniowie niepracujący	13,3	22,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3		
Pozostali niepracujący	5,1	10,5	2,6	33,3	8,1	25,0	9,3	36,2	65,5	79,5	21,4		

Źródło: Na podstawie: R. Jonezy: Wpływ migracji zagranicznych na dyszarnię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy). Instytut Śląski, Opole 2006.

Tabela 2

Ludność autochtoniczna w wieku produkcyjnym badana w 2010 r. wybierająca poszczególne formy zatrudnienia

	Ludność autochtoniczna w wieku												Ogółem
	18-25 lat		26-35 lat		36-45 lat		46-55 lat		56-64 lat		56-59 lat		
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	
Pracujący stale i wyłącznie w Polsce	40,1	26,9	57,9	53,1	62,5	62,6	58,7	62,6	40,4	20,9	50,9		
Pracujący stale i wyłącznie za granicą	23,6	10,2	30,4	7,5	24,3	4,5	20,7	2,9	13,5	1,5	14,8		
Pracujący stale w Polsce i okresowo za granicą	3,2	1,2	1,8	1,3	4,6	2,6	4,9	1,1	1,1	1,5	2,4		
Pracujący okresowo za granicą, niepracujący w Polsce stale	3,8	4,2	4,7	5,0	2,0	1,9	3,3	4,6	4,5	3,0	3,7		
Pracujący wyłącznie okresowo w Polsce	1,9	2,4	0,6	2,5	0,7	0,6	3,3	2,9	2,2	1,5	1,9		
Studenci i uczniowie pracujący wyłącznie za granicą	3,8	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0		
Studenci i uczniowie pracujący za granicą i w Polsce	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
Studenci i uczniowie pracujący wyłącznie w Polsce	3,2	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0		
Studenci i uczniowie niepracujący	17,2	32,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,5		
Pozostali niepracujący	3,2	11,4	4,7	30,6	5,9	27,7	9,2	25,9	38,2	71,6	18,8		

Kolorem jasnoszarym zaznaczono wartości, które zmniejszyły się w stosunku do 2004 r.

Kolorem ciemnoszarym zaznaczono wartości, które zwiększyły się w stosunku do 2004 r.

Źródło: Na podstawie: R. Jończy: Zagraniczne migracje zarobkowe w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011.

Dane zestawione w tabelach wskazują, że im starsza grupa wieku, tym tendencja do reemigracji i wzrostu zatrudnienia w Polsce jest słabsza. W najstarszych grupach wieku produkcyjnego jest zauważalna tendencja do utrzymywania się migracji na zbliżonym poziomie. W jednej z grup – mężczyzn w wieku 56-64 lat – odnotowano nawet wzrost stałego zatrudnienia za granicą, a w przypadku kobiet w wieku 56-59 lat wystąpił wzrost udziałów stałego zatrudnienia w Polsce łączonego z okresowym zatrudnieniem za granicą. Oprócz ograniczonych szans tej grupy osób na zatrudnienie w kraju, mogło na to wpłynąć podjęcie migracji przez osoby, które uzyskując prawo do wcześniejszej emerytury w Polsce zdecydowały się na stałą pracę za granicą w celu „dorobienia” do świadczeń otrzymywanych w kraju pochodzenia.

Podsumowanie

Akcesja Polski do Unii Europejskiej przyczyniła się do kilku istotnych zmian w zakresie zatrudnienia ludności polskiej, zwłaszcza zaś do wzrostu w latach 2004-2008, a następnie ustabilizowania się migracji zarobkowej za granicą¹¹. Jednak w przypadku populacji osób – obywateli polskich posiadających oprócz polskiego, także niemieckie obywatelstwo, zamieszkujących województwo opolskie, zmiany te przebiegły w inny sposób.

Pierwszą istotną zmianą odnoszącą się do aktywności zawodowej ludności posiadającej podwójne obywatelstwo był znaczny wzrost stałego zatrudnienia w Polsce przy jednoczesnym zmniejszeniu się skali stałego zatrudnienia za granicą (udział pracujących za granicą wśród ogółu pracujących autochtonów w 2004 r. wynosił 42,2%, a w 2010 r. 22%). Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w czynnikach determinujących procesy migracji zewnętrznych, zwłaszcza w spadku makroekonomicznej opłacalności migracji¹² oraz – w mniejszym stopniu – w poprawie sytuacji gospodarczej w kraju i regionie w okresie 2004-2010. W konsekwencji doprowadziło to do sytuacji, że w pierwszej połowie 2008 r. siła nabywcza zagranicznych wynagrodzeń stała się na tyle niska, że spowodowała masową reemigrację zarobkową opolskich autochtonów, którą w wymiarze liczbowym należy szacować na ok. 20-25 tys. osób. Mniejsze zainteresowanie pracą za granicą w takich warunkach wykazują zwłaszcza oso-

¹¹ Dane i analizy z tego zakresu zawierają powoływane wcześniej prace autorów wydane w latach 2008, 2010 i 2011.

¹² W przypadku pracy w Niemczech wskaźnik WOM (wskaźnik opłacalności migracji pokazujący ile razy wyższe były przeciętne wynagrodzenia w danym kraju od wynagrodzeń w Polsce) dla 1989 r. wyniósł 65, dla 2004 r. wynosił 7, a w 2008 r. już tylko 3,2.

by młode, niemogące w nowych warunkach za granicą szybko się „dorobić”, zaś bardziej skłonne pozostać za granicą są osoby, które za granicą mogą uzyskać wyjątkowo dobre warunki zatrudnienia albo te osoby, które mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia w kraju. W rezultacie migracja zarobkowa autochtónów nie tylko znacznie się zredukowała, ale i „zestarzała”. Znaczna część osób młodych, które w 2004 r. pracowały zdecydowanie częściej za granicą niż w kraju, w 2010 r. pracowała już w Polsce, często we własnej założonej po powrocie z migracji działalności gospodarczej. Zmiany te dotyczyły też zatrudnienia okresowego wśród osób uczących się w trybie dziennym. W grupie tej znacznie zmniejszył się udział pracujących okresowo za granicą, natomiast zwiększył się udział pracujących okresowo w Polsce oraz tych, którzy nie podejmowali żadnej pracy w trakcie nauki i studiów.

Literatura

- Jończy R.: Migracje z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne. Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010.
- Jończy R.: Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne. Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010.
- Jończy R.: Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego. Opole 2002.
- Jończy R.: Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy). Instytut Śląski, Opole 2006.
- Jończy R.: Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011
- Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje. Red. R. Jończy, D. Rokita. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009.

CHANGES OF EMPLOYMENT IN POLAND AND ABROAD AMONG AUTOCHTHONS FROM OPOLE VOIVODESHIP DURING 2004-2010

Summary

Since the Polish accession to the European Union some important changes in the situation on the Polish and foreign labor market have been observed. Changes in employment in Poland and abroad have been observed among the Polish population, but also

among the population, which have Polish and German citizenship due to historical factors. Thus, in an article on the basis of studies there is presented findings on the changes relating to employment in Poland and abroad in the period 2004-2010 among population with dual citizenship living in the Opole Voivodeship. Presentation of the results was also taking into account the gender and age of the study population.